

Marta M. Fiszer*

KRYSTYNA GOMÓŁKA,
POLITYKA POLSKI WOBEC STUDENTÓW, DOKTORANTÓW I STAŻYSTÓW
Z PAŃSTW PORADZIECKICH,
WYDAWNICTWO ADAM MARSZAŁEK, TORUŃ 2016, SS. 311

DOI: 10.26399/meip.1(60).2018.15/m.m.fiszer

Krystyna Gomółka, Autorka recenzowanej książki, z wykształcenia jest historykiem i politologiem. Od wielu lat prowadzi badania naukowe poświęcone stosunkom Polski z krajami powstałymi po rozpadzie w 1991 roku Związku Radzieckiego, a szczególnie z Republiką Białorusi i Federacją Rosyjską. W ostatnich latach Krystyna Gomółka rozszerzyła swoje badania naukowe o takie państwa poradzieckie, jak: Armenia, Azerbejdżan i Gruzję i ich relacje z Polską. Badania te zaowocowały licznymi, interesującymi publikacjami naukowymi, które w znacznej mierze wypełniają lukę w polskiej literaturze przedmiotu, zarówno historycznej, jak i politologicznej. Ukazują one przesłanki tych relacji oraz ich efekty materialne, polityczne, społeczne i międzynarodowe. Owocem tych badań jest także recenzowana monografia¹.

Publikacja, składająca się z czterech rozdziałów, wstępu, zakończenia i bibliografii, została napisana w porządku problemowym, co uważamy za poprawne rozwiązanie metodologiczne. Rozdział 1, zatytułowany „Polityka rządu wobec Polaków w państwach poradzieckich”, zawiera analizę i wyjaśnienia takich używanych w pracy pojęć, jak „Polonia”, czy „diaspora”, których synonimami są po prostu Polacy mieszkający poza granicami Polski lub polska mniejszość narodowa. Autorka analizuje tutaj także różne dokumenty prawne, stanowiące podstawę do rozwoju relacji bilateralnych między Polską i państwami poradzieckimi po 1991 roku i zapewniające prawa polskiej

* Marta M. Fiszer – mgr, dziennikarka, niezależna badaczka, marta_fiszer@vp.pl

¹ Patrz m.in.: *Stosunki Polski z Armenią, Azerbejdżanem i Gruzją na przełomie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, ss. 409; *Współpraca transgraniczna Polski z Republiką Ukrainy, Republiką Białorusi i Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2010, ss. 232.

diaspory w tych państwach. Ponadto próbuje oszacować liczebność Polonii w poszczególnych państwach proradzieckich. W rozdziale tym Autorka analizuje też założenia i praktyczne działania polskiego rządu, podejmowane w ramach współpracy z Polonią i Polakami w zakresie polityki oświatowej, które często wyprzedzały podpisywane przez Polskę umowy bilateralne z rządami poszczególnych państw, proklamowanych na obszarze byłego Związku Radzieckiego. Celem tych działań było m.in. udzielanie pomocy Polakom zamieszkałym na Wschodzie w procesie kształcenia na polskich uczelniach. W ten sposób zamierzano odbudować polską inteligencję w państwach poradzieckich.

Rozdział 2, zatytułowany „Podstawy prawne kształcenia, przekraczania granicy Polski oraz rekrutacji stypendystów”, zawiera szczegółową analizę treści umów zawieranych z Polską i przez Polskę oraz programów współpracy, które od strony legislacyjnej wyjaśniają zasady współpracy Polski z poszczególnymi państwami poradzieckimi. W rozdziale tym przeanalizowane zostały również akty prawa wewnętrznego, aby w ten sposób pokazać kierunek zmian kryteriów podejmowania przez obywateli państw poradzieckich studiów i staży na polskich uczelniach. W dalszej części tego rozdziału Autorka przedstawia ewolucję zasad rekrutacji stypendystów rządu polskiego, w latach 1991–2015.

W rozdziale 3, zatytułowanym „Studenci z państw poradzieckich”, K. Gomółka dokonała wnikliwej analizy przyjazdów studentów z krajów byłego ZSRR do Polski, wskazując na ich strukturę, liczebność oraz pochodzenie, w tym legitymujących się polskim pochodzeniem. Autorka ukazuje, z jakich stypendiów rządowych mogą skorzystać studenci i, jak wyglądało to w dotychczasowej praktyce. Udało się jej ustalić liczbę studentów otrzymujących stypendia rządu polskiego i porównać to dane z grupą studentów pochodzenia polskiego. Ustaliła również procent osób otrzymujących inne stypendia, kształcących się bez stypendium i opłat oraz płacących za naukę. Dokonała porównania wielkości poszczególnych grup na początku i na końcu badanego okresu. Poza tym pokazuje, w których polskich uczelniach obywatele państw poradzieckich podejmowali kształcenie i na jakich kierunkach przed akcesją Polski do Unii Europejskiej i po niej.

W ostatnim rozdziale 4, zatytułowanym „Doktoranci i stażyści długoterminowi i krótkoterminowi”, Autorka przeprowadziła analizę liczby oraz składu doktorantów i stażystów podejmujących studia w Polsce. Pokazuje też, w jakich uczelniach i na jakich kierunkach najczęściej podejmowano studia doktoranckie i staże. Ponadto przedstawia dane dotyczące zasady przyznawania i rodzaje stypendiów, o które mogli się ubiegać doktoranci

i stażyści podejmujący kształcenie na polskich uczelniach. Są to interesujące dla historyka czy politologa dane, dzięki którym można m.in. prognozować rozwój stosunków społecznych i współpracy pomiędzy Polską a państwami proramczymi dziś i w przyszłości.

Konstrukcja pracy jako całości i poszczególnych rozdziałów jest spójna, logiczna, poprawna, adekwatna do tytułu i celu, jaki postawiła sobie Autorka. A jak czytamy we wstępie tej monografii:

„Celem pracy jest analiza założeń polityki polskiego rządu wobec kształcenia studentów, doktorantów i stażystów z państw poradzieckich na polskich uczelniach w okresie od rozpadu ZSRR do końca 2015 r. Praca zawiera również rekomendacje dla polityki kształcenia cudzoziemców, które mogą być inspiracją dla dalszych zmian” (s. 7–8).

Zakres chronologiczny tej pracy jest dość szeroki, obejmuje bowiem lata 1991–2015. Przyjęte cezury są zasadne, tak jeśli idzie o zmienioną po 1989 roku politykę Polski wobec studentów, doktorantów i stażystów z państw powstałych po rozpadzie ZSRR w 1991 roku, jak i sytuację międzynarodową i wewnętrzną Polski w 2015 roku. Autorka postawiła tutaj kilka ciekawych hipotez i kilkanaście pytań badawczych, na które udziela wyczerpujących odpowiedzi. Stwierdza m.in., że polska polityka stypendialna po 1991 roku w niewielkim stopniu wpływała na liczbę osób z państw proramczymi podejmujących studia w naszym kraju i, co ciekawe, podkreśla, że napływ do Polski studentów, doktorantów i stażystów z państw byłego ZSRR był większy po naszej akcesji do Unii Europejskiej niż przed akcesją. Co ciekawe, Autorka pisze też, że:

„Po akcesji Polski do struktur europejskich wzrosło zainteresowanie kształceniem w polskich szkołach niepublicznych. Nasiliło się ono od początku drugiej dekady XXI w. Wówczas ponad 60% Ukraińców, 56% Rosjan, 46% Azerów zdecydowało się podjąć studia na takich uczelniach. Do najbardziej obleganych szkół tego typu należały: Uczelnia Łazarskiego, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku, Wyższa Szkoła Finansów i Biznesu Vistula w Warszawie, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Collegium Civitas, Akademia Leona Koźmińskiego, Wyższa Szkoła Bankowa” (s. 264–265).

Z powyższego wypływa też inny ciekawy wniosek, a mianowicie, że po akcesji do Unii Europejskiej Polska dla obywateli zza wschodniej granicy stała się krajem atrakcyjniejszym, bo już klasycznym Zachodem. O tej nobilitacyjnej roli członkostwa Polski w Unii Europejskiej warto dziś – w czasach narastającego populizmu i eurosceptycyzmu – przypomnieć. To wartość dodana, choć nie zamierzona tej książki.

Krystyna Gomółka dość wnikliwie analizuje formalnoprawne, polityczne i międzynarodowe przesłanki i efekty polityki Polski wobec studentów, doktorantów i stażystów z państw proradzieckich w latach 1991–2015, w tym szczególnie pochodzenia polskiego. Ukazuje blaski i cienie tej polityki, sukcesy i porażki oraz jej różne aspekty. Słabością recenzowanej pracy są natomiast jej aspekty teoretyczne, a raczej ich brak, gdyż Autorka podczas analizy tylko w niewielkim stopniu odwołuje się do wybranych koncepcji teoretycznych. Popełnia klasyczny błąd wielu polskich badaczy, a mianowicie już we wstępie tej monografii ostentacyjnie wręcz podkreśla: „Teorie wykorzystane w pracy” i opisuje tu – na podstawie kilku podręczników akademickich – ogólne założenia teorii liberalizmu i jej kolejnych mutacji (s. 14–15). Znajdujemy tutaj banalne i kuriozalne stwierdzenia w rodzaju: „Do analizy polityki zagranicznej w pracy wykorzystano teorie paradygmatu biurokratycznego. Podmiotem w systemie międzynarodowym są państwa” (s. 15). W rezultacie tego mamy do czynienia raczej z opisem faktycznego stanu rzeczy, bez podejmowania próby pewnych uogólnień i formułowania wniosków o charakterze teoretycznym, dotyczących zasad i prawidłowości, determinujących politykę edukacyjną i zagraniczną Polski oraz jej cele po 1991 r. wobec obywateli państw byłego ZSRR, ze szczególnym uwzględnieniem osób pochodzenia polskiego.

Nie budzi zastrzeżeń bibliografia recenzowanej pracy, która liczy aż 37 stron i jest bardzo szeroka. Obejmuje pokaźne zasoby dokumentów publikowanych, aktów prawnych, materiałów statystycznych oraz bogatą literaturę przedmiotu.

Mimo powyższych uwag krytycznych, jest to opracowanie solidne, wartościowe pod względem merytorycznym, które wypełnia lukę w dotychczasowej literaturze przedmiotu. Można je uznać za liczący się wkład Autorki do badań naukowych w dziedzinie nauk społecznych, szczególnie w zakresie nauk o polityce, wiedzy o polityce Polski wobec studentów, doktorantów i stażystów z państw dawnego Związku Radzieckiego, jej uwarunkowaniach, kolejnych etapach i efektach. Wiedza ta ma też istotne znaczenie użytkowe, gdyż pozwala decydentom na różnych szczeblach władzy doskonalić polski system akademickiej edukacji i w ogóle współpracę bilateralną i multilateralną między Polską i państwami powstałymi na gruzach dawnego Związku Radzieckiego. Ukazuje zmiany w założeniach i celach polskiej polityki wschodniej oraz podejmowanych działaniach wobec przybywających na polskie uczelnie obywateli z tych państw. Zawarte w niej oceny i wnioski mogą i powinny stanowić podstawę do wypracowania kompleksowego podejścia do problemu kształcenia obywateli państw proradzieckich, w tym pochodzenia polskiego, udoskonalenia systemu przyznawania stypendiów, a tym samym

zwiększenia liczby studentów i absolwentów mogących skutecznie zapełnić lukę demograficzną na polskim rynku pracy.

Konkludując, raz jeszcze podkreślamy, że recenzowana praca – mimo wcześniej zgłoszonych uwag – spełnia swoje cele i zadania oraz zasługuje na pozytywną ocenę. Stanowi istotny wkład do polskiej literatury przedmiotu i w rozwój badań naukowych nad polską polityką zagraniczną, a szczególnie polityką wschodnią i będącą jej efektem współpracą transgraniczną w dziedzinie edukacji i kształcenia.

Cytuj jako:

Fiszer M.M., recenzja książki: Krystyna Gomółka, *Polityka Polski wobec studentów, doktorantów i stażystów z państw poradzieckich*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, ss. 311, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2018 nr 1(60), s. 384–388. DOI: 10.26399/meip.1(60).2018.15/m.m.fiszer

Cite as:

Fiszer, M.M. (2018) book review (in *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 1(60), 384–388): Krystyna Gomółka, *Polityka Polski wobec studentów, doktorantów i stażystów z państw poradzieckich [Poland's policy towards students, doctoral students and interns from post-Soviet states]*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 311 pp. DOI: 10.26399/meip.1(60).2018.15/m.m.fiszer